

Azərbaycan Respublikası
Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi

AZƏRBAYCANDA KƏND TƏSƏRRÜFATI
SAHƏSİNİN DAVAMLI İNKİŞAFI:
MÖVCUD TRENDLƏR VƏ ÇAĞIRIŞLAR

DR. FİRDOVSI FİKRƏTZADƏ

KƏND TƏSƏRRÜFATI NAZİRLİYİNİN ŞÖBƏ MÜDİRİ

Global trendlər

- Ötən 40 il ərzində kənd təsərrüfatının global ÜDM-də payı 9-10 %-dən 4-5 %-ə, məşğulluqdakı payı 51%-dən 38%-ə enib.
- Kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsullarına olan tələbatın orta illik artım dinamikası ötən 40 il ərzində 2,2% olduğu halda, növbəti 40 il ərzində bu göstəricinin 1,1%-ə, o cümlədən, inkişaf etməkdə olan ölkələr üzrə 3,6%-dən 1,3%-ə enəcəyi gözlənilir.

Global trendlər (dvm.)

- Bununla belə, 2050-ci ildə 9,4 milyard nəfər olacağı gözlənilən dünya əhalisinin qidalanması üçün ümumi ərzaq istehsalının indiki ilə müqayisədə 70% artırılmasına ehtiyac yaranacaq;
- Hətta inkişaf etməkdə olan ölkələrdə istehsalın həcmnin iki dəfə artırılması zəruri olacaq;
- Taxıla tələbat bu gün təxminən 2,1 milyard ton təşkil edirsə, 2050-ci ildə bu rəqəm təxminən 3 milyard ton səviyyəsində proqnozlaşdırılır;
- Yaxud da illik ət istehsalının həcmi 200 milyon tondan 470 milyon tona qədər artırılmalıdır.

Qlobal trendlər (dvm.)

- Ötən əsrin 60-70-ci illərindən başlayan “Yaşıl inqilab” sayəsində kənd təsərrüfatı istehsalı əsaslı şəkildə intensivləşdirilmişdir. Statistlik faktlar:
  - dünya üzrə əkin sahələri 9%, bitkiçilik məhsulları istehsalının həcmi isə 2,3 dəfə artmışdır. Hər nəfərə düşən əkin sahələri 0,44 ha-dan 0,25 ha-ya düşmüşdür.
  - dünya üzrə mövcud mal-qaranın baş sayı 26%, süd istehsalı 61% artmışdır. Hətta inkişaf etmiş ölkələrdə mal-qaranın ümumi sayı 30-35% azalmışdır.

Qlobal trendlər (dvm.)

- Müasir dövrdə qlobal səviyyədə kənd təsərrüfatı sahəsi “Yaşıl inqilab” mərhələsindən “Biotexnologiya inqilabı” mərhələsinə keçid dövrünü yaşayır;
- Biotexnologiya qlobal ərzaq təhlükəsizliyinin gücləndirilməsi və ətraf mühitə mənfi təsirlərin azaldılması vasitəsi kimi çıxış edir;
- Biotexnologiya sayəsində quraqlığa, istiyə, soyuğa, torpağın şoranlaşmasına, zərərvericilərə dözümlü bitki növləri, habelə xəstəliklərə və iqlim dəyişkənliyinə davamlı heyvan cinsləri yaradılır.

Global trendlər (dvm.)

- Kənd təsərrüfatı sahəsində dayanıqlı inkişafın mühüm alətlərindən biri kimi tətbiq edilən ekoloji kənd təsərrüfatının payı getdikcə artır;
- Hazırda əkin sahələri 43,1 milyon ha (1999-cu ildə 11 milyon ha) və ya ümumi əkinlərin 0,98%-i səviyyəsinə yüksəlmişdir;
- Bu məhsullar üzrə qlobal bazarın həcmi 54 milyard avroya çatmışdır (1999-cu ildə 15,1 milyard avro);
- 2 milyon istehsalçı isə ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı məhsulları istehsal edir.

Azərbaycanda kənd təsərrüfatı

- Kənd təsərrüfatının ÜDM-də payı, neft sektorunun ümumi iqtisadi artımda təsirinin güclənməsi nəticəsində 2000-ci ildəki 15,9 %-dən hazırda 5-6 %-ə enmişdir;
- Bununla belə, 2004-2014-cü illər ərzində kənd təsərrüfatı sahəsində ümumi məhsul istehsalı real olaraq 38,9 % artmışdır. O cümlədən, bitkiçilik sahəsində real artım 24,4%, heyvandarlıq sahəsində real artım isə 55,4 % olmuşdur.
- Dünya Bankının məlumatına əsasən son 10 ildə dünya miqyasında kənd təsərrüfatı sahəsi üzrə artım 31,8 % olub.

Azərbaycanda kənd təsərrüfatı (dvm.)

- ❑ Ölkəmizdə müvafiq ərzaq məhsulları ilə özünü təmin etmə səviyyəsi göstəriciləri kifayət qədər yüksəlib:
- ✓ mal əti - 87 %, qoyun əti - 97 %, quş əti - 98 %,
- ✓ yumurta - 100 %, süd və süd məhsulları - 76 %,
- ✓ taxıl - 60 %, tərəvəz - 103 %, kartof - 90 %, bostan məhsulları - 100 %, meyvə və giləmeyvə - 120 %,
- ✓ üzüm - 98 %, şəkər və şəkərdən hazırlanan məhsullar - 170 %, bitki yağları və marqarin - 77 %,
- ✓ kərə yağı - 52 %, makaron məmulatları - 58 %.

Azərbaycanda aqrar islahatların yeni mərhələsi: siyasi qərar və icra sənədləri

- ❑ “Kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsulları bazarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında” AR Prezidentinin 2014-cü il 16 yanvar tarixli 221 nömrəli Sərəncamı;
- ❑ “Aqrar sahədə idarəetmənin təkmilləşdirilməsi və institusional islahatların sürətləndirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında” AR Prezidentinin 16 aprel 2014-cü il tarixli Fərmanı;
- ❑ AR Prezidentinin 2015-ci il 3 aprel tarixli 1160 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “2015-ci ilin Azərbaycan Respublikasında “Kənd təsərrüfatı ili” elan edilməsi ilə bağlı Tədbirlər Planı”.

Kənd təsərrüfatı sahəsi üzrə institusional potensialın və dövlət tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri

Kənd Təsərrüfatı
Nazirliyinin rayon
(şəhər) idarələrinin
yaradılması

Laboratoriya
şəbəkəsinin
modernləşdirilməsi

Sığorta
mexanizminin
təkmilləşdirilməsi

E-kənd təsərrüfatı
sisteminin
yaradılması

Torpaqdan səmərəli
istifadəyə nəzarət
mexanizminin
təkmilləşdirilməsi

Aqroparkların
yaradılması

Aqrar elm və təhsil
sisteminin
modernləşdirilməsi

Baytarlıq
xidmətinin inkişaf
etdirilməsi

İri fermer
təsərrüfatlarının
yaradılması

İnformasiya-məsləhət
xidmətləri sisteminin
yaradılması

Bitki mühafizəsi
xidmətinin inkişaf
etdirilməsi

Nümunəvi ailə-kəndli
təsərrüfatlarının
yaradılması

Azərbaycanda aqrar islahatların yeni mərhələsi: ilkin nəticələr

- Aqrar islahatların müasir mərhələsi çərçivəsində görülən işlər bu sahədə inkişafın keyfiyyətə yeni mərhələsinə keçid üçün əsas yaratmışdır.
- 2015-ci ilin 9 ayı ərzində kənd təsərrüfatının inkişafı sahəsində müşahidə edilən meyillər iki mühüm məqamla xarakterizə olunur:
- Birincisi, cari ildə kənd təsərrüfatı sahəsində məhsul istehsalının artım tempi göstəricisi son 15 il üzrə ən yüksək səviyyədə olmuşdur. Bu göstərici ölkədə həyata keçirilən aqrar islahatların birinci mərhələsinin artıq öz nəticələrini verməyə başladığı 1999-2000-2001-ci illərin nəticələri ilə oxşardır.

Azərbaycanda aqrar islahatların yeni mərhələsi: ilkin nəticələr (dvm.)

- İkincisi, cari ildə kənd təsərrüfatı sahəsində müşahidə olunan meyillər həm bitkiçilik sahəsində, həm də heyvandarlıq sahəsində artımın daha çox intensiv faktorlar hesabına təmin edildiyini göstərir.
- Belə ki, müvafiq əkini sahələrinin ötən illə eyni səviyyədə və ya daha az olmasına rəğmən, məhsuldarlığın yüksək olması hesabına əsas bitkiçilik məhsullarının hamısının istehsal həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə yuxarı olmuşdur.
- Həmçinin intensiv ferma modelinə dövlət dəstəyi tədbirləri sayəsində heyvandarlıq sahəsində də artım heyvanların baş sayının artımı hesabına deyil, məhsuldarlığın yüksəlməsi sayəsində təmin olunmuşdur.

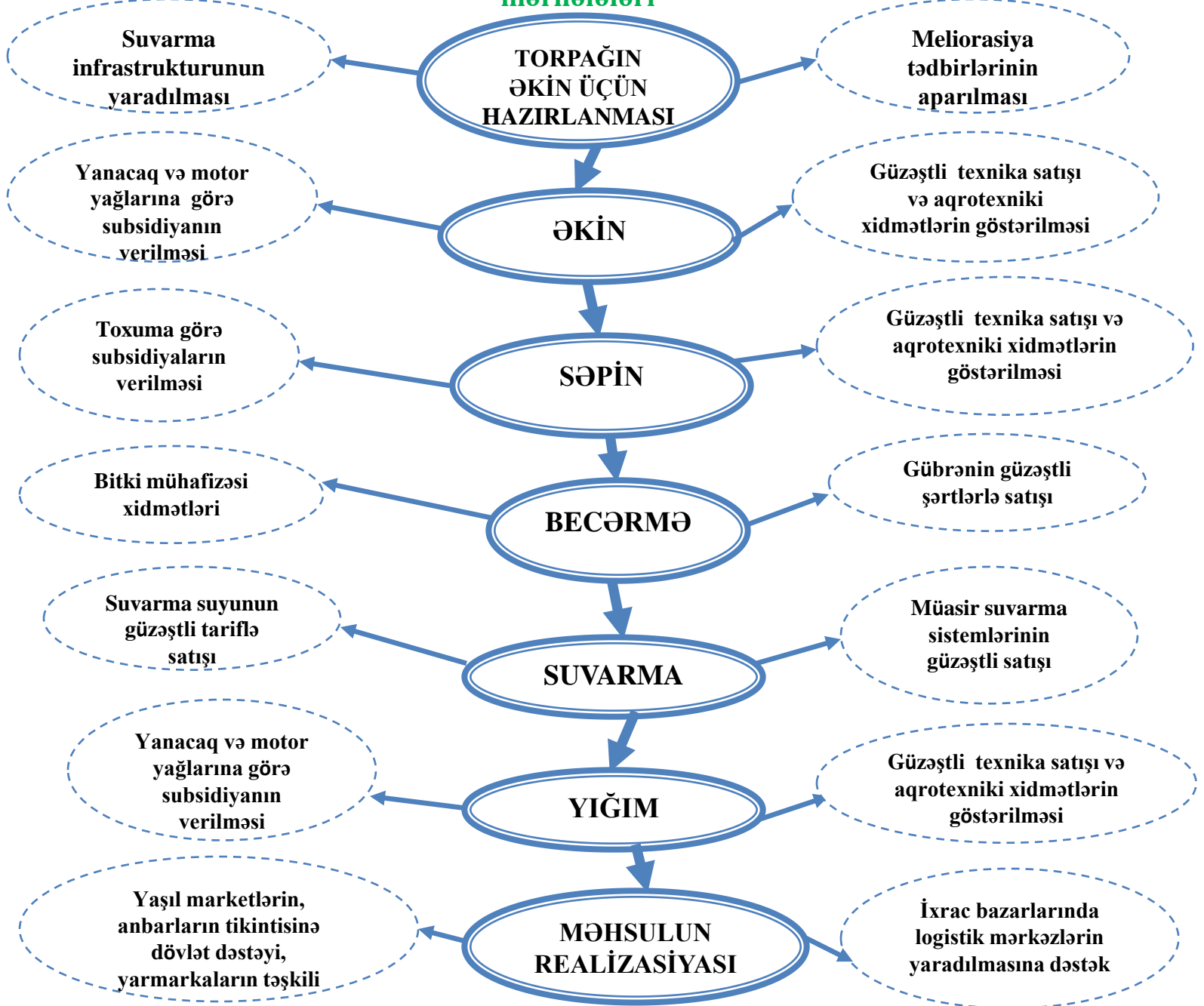
Aqrar sahədə davamlı inkişafın təmin olunması mexanizmləri

- Dövlət büdcəsi xərclərinə qənaət rejiminin tətbiq olunduğu bir vaxtda kənd təsərrüfatı sahəsinə yönələn çoxistiqamətli dövlət dəstəyi tədbirləri və bu çərçivədə dövlətin müvafiq maliyyə öhdəlikləri tam şəkildə təmin edilir ki, bu da aqrar sahədə müsbət inkişaf trendlərinin davamlı olmasını şərtləndirir;
- Konkret olaraq cari mövsümdə yanacaq-motor yağlarına, buğda əkininə və gübrənin güzəştli satışına görə büdcədən ayrılan subsidiyaların həcmi ötən mövsümlə müqayisədə 7,4 % çox olub.

Dövlət dəstəyi

Məhsul istehsalının mərhələləri

Dövlət dəstəyi

Aqrar sahədə davamlı inkişafın təmin olunması mexanizmləri (dvm.)

- ❑ Fermerlərin yanacaq-motor yağlarına görə ödədiyi xərclər subsidiyalaşdırılır, cari mövsümdə bu subsidiyanın həcmi 25% artırıldı;
- ❑ Kənd təsərrüfatı texnikası 40 % güzəştli lizinq şərti ilə istehsalçılara satılır və aqrosevis xidmətlərinə güzəştli tariflər tətbiq edilir;
- ❑ Suvarma suyu istehsalçılara subsidiyalaşdırılmış qiymətlə satılır;
- ❑ Kiçik fermerlərin bazarda möhkəmlənməsinə dəstək tədbirləri çərçivəsində 5-10 başdan ibarət iri buynuzlu heyvanlara malik nümunəvi ailə təsərrüfatlarının yaradılması layihəsi həyata keçirilir;
- ❑ Regionların inkişafı siyasəti çərçivəsində kənd yerlərində infrastrukturun inkişaf etdirilməsi və kənd icmalarında abadlıq işlərinin aparılması üçün geniş əhatəli tədbirlər həyata keçirilir;

Aqrar sahədə davamlı inkişafın təmin olunması mexanizmləri (dvm.)

- ❑ Ekoloji təmiz kənd təsərrüfatının inkişafının tənzimlənməsi üçün hüquqi baza yaradılıb, müvafiq institusional mexanizmlər formalaşdırılır;
- ❑ Kənd təsərrüfatlı torpaqlarından təyinatına uyğun və düzgün aqrotexniki qaydalar əsasında istifadəyə nəzarət üzrə yeni mexanizm formalaşdırılır;
- ❑ İstehsalçıların sudan qənaətlə istifadəyə imkan verən texnologiyaları tətbiq etmələrini stimullaşdırmaq üçün müvafiq avadanlıqların 40 faiz güzəştə satılması mexanizmi yaradılıb;
- ❑ Torpağın münbitliyinin qorunması ilə bağlı fermerlərə dəstək tədbirləri çərçivəsində mineral gübrələrin güzəştli satışına subsidiya verilir;

Aqrar sahədə davamlı inkişafın təmin olunması mexanizmləri (dvm.)

- ❑ İntensiv ferma modelinə dəstək tədbirləri sayəsində qapalı heyvandarlıq təsərrüfatlarının yaradılması təcrübəsi genişləndirilir;
- ❑ Ərazilərin və resursların qənaətlə istifadəsinə imkan verən aqroparkların yaradılmasına başlanılıb, bunun üçün özəl sektora dövlət dəstəyi təmin edilib;
- ❑ Bitki mühafizəsi sahəsində bioloji mübarizə üsulunun tətbiqinə başlanılmışdır və s.

Əsas çağırışlar

- Dağətəyi və ovalıq sahələrin 60 faizinin torpaq və bitki örtüyünün şoranlaşma və meliorasiya olunma xüsusiyyəti vardır. Hazırda kənd təsərrüfatında istifadə edilən ümumi torpaq sahəsinin 1361,1 min hektarı şoran və şorakətli, 733,2 min hektarını çınqıllı və daşlı, 510,2 min hektarını isə müxtəlif nisbətdə aşınmaya uğramış torpaqlar tutur;
- Hazırda istismar olunan suvarma kanallarının, kollektor-drenaj şəbəkələrinin və hidrotexniki qurğuların əksəriyyətinin texniki və fiziki vəziyyəti qənaətbəxş deyil, həmçinin suvarma sistemlərinin idarəedilməsi sistemi də təkmil deyil;
- Suvarma və kollektor-drenaj şəbəkələrinin 90 faizindən çoxu torpaq məcralı və açıq tipli olduğundan yüksək su itkisinə, minerallaşmış qrunt sularının əkin qatına qalxmasına və ətraf torpaqların şorlaşmasına yol verilir;
- Əkinçilikdə əsas suvarma üsulu kimi ənənəvi “səthi suvarma” və ya “selləmə suvarması” tətbiq edilir. “Damla suvarma” və “yağmurlama suvarma” kimi suya qənaət edən müasir suvarma üsullarının tətbiqi məhdud miqyasdadır.

Əsas çağırışlar

- Əksəriyyəti kiçik torpaq sahibliyinə malik olan kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçıları tərəfindən torpaqların münbitliyinin bərpası ilə bağlı vaxtlı-vaxtında zəruri tədbirlər həyata keçirilmir;
- Heyvandarlığın inkişaf etdirilməsində təbii yemləməyə üstünlük verilməsi nəticəsində otlaqlar və biçənəklər, habelə meşələr heyvan sürüləri ilə normadan artıq yüklənir, bunun da nəticəsində bu sahələrin ot örtüyü xeyli seyrəkləşmiş, hətta otlaq sahələrinin yüksək səviyyədə eroziyaya uğraması prosesləri müşahidə olunur;
- Torpaq resurslarının mühafizəsi ilə bağlı müvafiq tənzimləmə sistemi kifayət qədər təkmil deyil, torpaqların dayanıqlı idarəetməsi modeli tətbiq olunmur;

Əsas çağırışlar

- Kənd təsərrüfatı məhsullarının keyfiyyətinə və təhlükəsizliyinə nəzarət üzrə ilkin istehsalçıdan tutmuş istehlakçıya qədər olan bütün mərhələləri (“*tarladan süfrəyə*” aralığını) əhatə edən, bütün aidiyyəti tərəflərin əməkdaşlığı şəraitində fəaliyyət göstərən və risk əsaslı yanaşmaya əsaslanan sistem formalaşmayıb;
- Kənd təsərrüfatı məhsullarının ticarəti üzrə bazar strukturları və institutları hələ ki, lazımi səviyyədə inkişaf etməyib, bu isə əksəriyyəti kiçik təsərrüfatlardan ibarət olan kənd təsərrüfatı istehsalçılarının bazara effektiv çıxışına maneə olur və s.

Gələcəyə baxış və strategiya

- Ölkə həyatının bütün sahələri üzrə inkişaf siyasətinin strateji istiqamətlərini və yüksək inkişaf hədəflərini müəyyən edən, bu hədəflərin reallaşdırılması məqsədilə kompleks islahatların aparılmasını nəzərdə tutan “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyası qəbul olunub;
- Bu konsepsiyada aqrar sahənin də dayanıqlı inkişafı üzrə konseptual əsaslar müəyyən edilib;
- Bunun əsasında isə kənd təsərrüfatının dayanıqlı inkişafı üzrə strateji hədəfləri və prioritet istiqamətləri özündə əks etdirən “Azərbaycan Respublikasında aqrar-sənaye kompleksinin inkişafı strategiyası” layihəsi hazırlanıb.

DİQQƏTİNİZƏ GÖRƏ
TƏŞƏKKÜR EDİRƏM!